

КОЧО СИДОВСКИ

ИТАЛИЈА И ПРАШАЊЕТО НА МАКЕДОНСКИТЕ СЕЛА ВО АЛБАНИЈА ВО ПЕРИОДОТ НА НЕЈЗИНОТО РАЗГРАНИЧУВАЊЕ СО ЈУГОСЛАВИЈА

Во текот на заострените околности на Балканот кои се појавиле како последица од настаните поврзани со Првата балканска војна во средината на декември 1912 година во Лондон започнале со работа во исто време две меѓународни конференции. На едната се сретнале еден до друг претставниците на завојуваните страни — Отоманската империја и државите на балканскиот блок. На другата заседавале претставниците на шесте големи европски држави. Претседател на оваа конференција бил министерот за надворешни работи на Велика Британија Греј а делегати — пратениците на големите сили во Лондон.¹

Најважно од сите оние прашања што се разгледувале на заседанијата на пратениците, било она за судбината на Албанија. Принципот за албанската автономија бил прифатен од страна на големите сили уште пред конференцијата,² но тие си го задржале правото на конференцијата да го продикутираат уредувањето и границите.

Со создавањето на новата европска држава Албанија требало да се реши прашањето на нејзините граници кон Црна Гора, Србија и Грција. Меѓутоа, тоа било многу сериозно прашање бидејќи тука се судирале црногорските, српските и грчките интереси со албанските, односно со интересите на Австро-Унгарија и Италија, кои сложено истапувале во прашањето на нова Албанија кај Лондонската конференција. Австро-Унгарија и Италија сакале Албанија да биде што поголема, додека Црна Гора, Србија и Грција, што повеќе да ја стеснат во смисла на срендовековните граници на старите српски и епирски династии.³

¹ История дипломатии, Том втори, Дипломатия в новое время (1872—1919 гг.). Под редакцией В. П. Потомкина. Москва — Ленинград 1945, 451.

² Angelo Pernice, Origine ed evoluzjone storica delle Nazioni Balcaniche. Milano 1915, 451.

³ Ferdo Šišić, Predratna politika Italije i postanek Londonskog pakta (1870—1915), Split 1933, 71.

На конференцијата на амбасадорите во Лондон што се одржа на 8 и 11 август 1913 година, најпосле беа формирани две меѓународни комисиии од претставниците на шесте големи сили во секоја, што имаа задача да извршат дефинитивно разграничување со Албанија. Првата комисија имаше за задача да го изврши разграничувањето од устието на Бојана до Охридското Езеро, а втората од Охридското Езеро до морето.

Комисијата за утврдување на јужната граница на Албанија, ја започна својата работа на 4 октомври со првата седница што се одржа во Битола, а ја заврши работата на 17 декември 1913 година, со одржувањето на петнаесеттата седница во Фиренца.⁴ Оваа меѓународна комисија (составена од претставници на Франција, Русија, Велика Британија, Германија, Австро-Унгарија и Италија) ја утврди граничната траса која минуваше од ртот Стилос (на морето) па до планината Грамос. Јужно од Охридското Езеро; делот од прамакот Грамос, крајна северна граница на бившата корчанска каза, па до Охридското Езеро остана неутврден на самиот терен. Во вториот дел на Лондонскиот протокол е обележана територијата која се сметаше како дефинитивно доделена на Албанија: „Се смета сега веќе како утврдено дека приморската област до Фтелија, сметајќи го тука и островот Сасено, областа северно од грчката линија, како и бившата отоманска Корчанска каза, со западниот и јужниот брег на Охридското Езеро, кој се протега од селото Лин до манастирот Свети Наум, претставуваат интегрален дел на Албанија“.⁵ Во протоколот исто така се споменуваше дека во извршувањето на своите работи, Комисијата ќе постапува поделена во секции, водејќи сметка за природата на земјиштето. Разграничувањето ќе се врши врз етнографски и географски основи; за етографската констатација ќе се утврди мајчиниот јазик на населението, т.е. јазикот со кој се зборува во семејството; Комисијата нема да води никаква сметка за обидите за плебисцит, ниту за други политички манифестации.⁶

Како што е и погоре споменато трасата на албанските граници установена од Протоколот во Лондон во 1913 гол. претходела од долгите преговори помеѓу разните сили потписнички. Што се однесува до специјалната точка која Италијанците посебно ги интересирала, во текот на самите преговори (во Лондон б.м.) Италија и Австро-Унгарија успеале да постигнат согласност за подготовка на еден заеднички проект на трасата на јужната граница на Албанија.

---

⁴ Милчо Балевски, Балканските политички прилики и дипломатските битки за манастирот Свети Наум. Скопје 1984, 86.

⁵ Д-р Десанка Тодоровиќ, Проблем на разграничувањето меѓу Кралството на Србите, Хрватите и Словенците и Република Албанија кај манастирот Св. Наум. Гласник на Институтот за национална историја, Скопје XX/1 (1976), 56.

⁶ Милчо Балевски, *op. cit.*, 87.

Првиот италијански предлог за јужната албанска граница беше презентираан на Конференцијата во Лондон на 19 март 1913 год. и беше формулиран како што следува:

„Границата ќе тргнува од јужниот брег на Охридското Езеро, помеѓу манастирот Свети Наум, кој ќе остане надвор од Албанија, и местото Старова (Подградец) . . .“

Малку потоа таквиот предлог беше споен во таканаречената (Kompromisegrenzlinie im Süd-Südosten Albaniens)“ согласена помеѓу Италија и Австрија, која во однос на манастирот Свети Наум беше вака конципирана:

Границата ќе тргнува од западниот брег на Охридското Езеро, кај местото на Лин и, пресекувајќи го езерото, таа се упатува кон јужниот брег на една точка поставена помеѓу манастирот Свети Наум, кој ќе остане надвор од Албанија, и местото на Старова (Подградец).“⁷

Недостатокот на редовните записници од дискусиите што се одвивале на конференцијата во Лондон недостаток кој често се појавувал, придонесувал за појавата на сериозни тешкотии, но дозволувајќи да се следи во поединости, текот на преговорите кои од „Kompromisegrenzlinie“ имаат водено кон прифаќање на последната австриска формула, поместена во завршниот протокол.

Малку време по потпишувањето на Протоколот од Лондон, Австро-Унгарија ја повикала Србија да ги повлече, без друго, своите трупи од оваа страна на границата востановена од Конференцијата, и извршувајќи го таквото повлекување, српските власти и трупи се сопреле, без од страна на некоја од силите, вклучувајќи ја самата Австро-Унгарија, да бидат искажани приговори, за линијата која ја имале окупирано српските трупи на запад од манастирот.

Исто како што, подеднакво се запреа на запад од манастирот австроунгарските трупи во продирањето, во 1915 година на територија под српска власт.

Првата светска војна ги потисна на спореден колосек сите судири, недоразбирање и сплетки околу границите на Албанија. Така всушност делот од границата од планината Грамос до Охридското Езеро остана фактички необележен на теренот. По завршувањето на војната тоа ќе биде повод за нови недоразбирања и расправи меѓу двете држави, а ги големите сили, особено во регионот на Охридското Езеро и попосебно по однос на припадноста на манастирот Свети Наум.

По завршувањето на војната, состојбата во Албанија и натаму останала тешка и комплицирана. Големите сили и натаму се однесуваа кон албанскиот простор како кон средство

---

⁷ Ministero degli Affari Esteri, Direzione Generale Europa e Levante — Ufficio IV. Relazione. La Questione di S. Naum.

Фонд: Министерство за надворешни работи на Италија — Рим. Affari Politici — Albani. Архив на Македонија — Скопје. Сигнатура: KSXXI — кутија V. стр. 8.

за измирување на обврските за италијанските ангажмани за време на војната, но и кон соседните земји. Италијанските трупи влегоа во Драч и формираа провизорна влада .

И покрај тоа што нејзиниот статус сè уште не бил утврден од Силите и нејзините граници сè уште не биле утврдени со спогодбите и меѓународните аранжмани, тие постоеа де факто, нешто кое придонело, покрај развојот на околностите и под определени влијанија, на 17 декември 1920 година Албанија едногласно да биде примена во Друштвото на народите. Според тоа, при приемот на Албанија во Друштво то на народите, нејзините граници не беа прецизно дефинирани ниту докрај одбележани на самиот терен. Оваа компетенција всушност им припаѓаше на сојузните и здружените сили, за подоцна да биде пренесена на Конференцијата на амбасадорите.

Врз основа на Резолуцијата бр. 19 од 2 октомври 1921 година Конференцијата на амбасадорите, на седницата одржана во Париз на 9 ноември 1921 година, донесе своја одлука во која се утврдени некои основни принципи за натамошната работа во разграничувањето со Албанија и во основни црти ја одредува идната граница спрема Албанија.⁸ Во оваа одлука на Конференцијата на амбасадорите, што сега беше сочинета од претставниците на владите на Велика Британија, Франција, Италија и Јапонија, буквално се велело дека: „има место да се потврди трасата на границата со Албанија, таква каква што беше утврдена во 1913 година“ што не било без значење за натамошниот тек на работите околу разграничувањето и толкувањето на правниот однос за извршување на тие задачи. Со одлука на Конференција се утврдени и задачи во поглед на исправување и корекција на границата кон Албанија, но во точно утврдените региони: Скадар, Подгорица (денешен Титоград), Призрен, Дебар и Лин (мала населба на југозападниот брег на Охридското Езеро). Корекциите и модификацијата на граничната линија се објаснуваа и оправдуваа со стратешки, економски, сообраќајни, природни и други причини како и со желбата да се обезбедат добрососедски односи меѓу соседните држави.

Комисијата за разграничување, која во почетокот на август 1922 година пристигна на терен, настојуваше што побрзо да ги изврши своите обврски, а посебно по однос на манастирот Свети Наум. Споменатата Комисија беше составена од 4 члена, од претставниците на Велика Британија, Италија, Франција и Јапонија. Но, во работата на Комисијата непосредно на теренот не учествуваше делегат на Јапонија.

Со цел да се проучат извесни прашања членовите на Комисијата спроведуваа определени анкети и врз база на нив требаше да создадат определена аргументација за своите ста-

---

⁸ Милчо Балевски, *op. cit.*, 104.

вови. Меѓутоа, членовите на Комисијата покрај другите проблеми посебно грешеа по прашањето по однос на јазикот на кој зборува населението во спорниот регион, што тие, поради непознавање го толкуваа те како српски или бугарски, те како албански.

Повеќето од членовите на Комисијата за разграничување тврдеа дека населението на ова подрачје и населбите кои што го опкружуваат манастирот Свети Наум зборува албански или српски, односно бугарски. Само еден член на Комисијата (италијанскиот претставник Телини) ја наметнува разликата и директно и исправно констатира дека населението и околните села предимно зборуваат македонски, а по некој и албански, додека тврдењето дека населението зборува српски или бугарски се плод на непознавање на фактичката состојба. Друг член тоа мораше индиректно да го признае и потврди.⁹

Во своето писмено мислење италијанскиот делегат во Комисијата за разграничување генералот Телини прв спомнува дека населението, во еден дел од спорниот простор, зборува на македонски јазик, а воопшто не ги спомнува ниту српскиот ниту бугарскиот јазик. Милчо Балеvски го пренесува во својата спомената студија мислењето на италијанскиот претставник генералот Телини во врска со ова прашање

„На овој тесен дел од теренот, кој се протега меѓу Охридското и Преспанското Езеро, преку кој по должината минуваат сртовите од планината Мали Сат, се допираа, во време на долготото отоманско владеење, два санџака (префектури): битолскиот на север и корчанскиот на југ. И двата припаѓаат на битолскиот вилает. Првиот санџак, според јазикот, е македонски, а вториот албански.

Уште попрецизно, западно до планината Мали Сат, се допира охридската каза, на север, со подградечката каза на југ, а источно од планината Мали Сат, ресенската каза на север, со корчанската каза на југ.

Линијата што ги дели македонските кази, ресенската и охридската, на север, со албанските кази, корчанската и подградечката (Старова) на југ е означена на австриската карта 1 : 200.000, издание од 1911 година. Таа поаѓа од Преспанското Езеро, близу до селото Коњско, излегува на планинскиот венец на Мали Сат, малку појужно од котата 1573, потоа слегува по западната страна, по удолината што го дели селото Љубаништа (македонско по јазик) од селото Пишкуппија (по јазик албанско), потоа оди по потокот Черава, до неговото устие во Охридското Езеро“.¹⁰

Во продолжение на нашето излагање интересно е да се спомене и еден извештај на италијанскиот пратеник во Драч

⁹ Ibidem, 124.

¹⁰ Ibid., 129.

упатен до Министерството за надворешни работи на Италија во Рим во кој се зборува за македонските села во Албанија. Во прилог се предаваат извештајот на италијанскиот пратеник од Драч и два извештаи од италијанскиот амбасадор во Цариград поврзани со оваа проблематика.

ДОКУМЕНТ БР. 1

Кралско пратеништво на Италија во Драч
Телеграма пошта

Драч, 2 август 1923

Бр. 1327/225

Упатено на Министерството за надворешни работи — Рим
Предмет: Македонските села во Албанија

Во врска со депешата на В.Е. бр. 2217/21 (служба IV) имам чест да Ви ги доставам во двојна копија информациите добиени од генералот Телини, околу селата кои го интересираат бугарскиот претставник во Цариград.

Заради подобро запознавање на В.Е. исто така ја доставувам скицата приложена во извештајот на генералот Телини.

Потпис нечиток,

Денес Албанија, како држава, вака е разграничена (види приложениот анекс):

а) од устието на Бојана се до Охридското Езеро политичката граница со Југославија сега точно е одредена на теренот. Населението кое останало внатре во ова граница исклучително е албанско. — Единствен и мал исклучок претставува селото Лин на западниот брег на Охридското Езеро, каде населението суштински е македонско.

б) Од Охридското Езеро на планината Грамос, политичката граница сеуште не е определена. На територијата која што сега се наоѓа под албански суверенитет не постои некој центар со македонско население. Тука неалбанското население исклучително е претставено од Романците и Власите, кои се нарекуваат всушност повеќе Романци, ако живеат во центри со постојано население, и Куцо-Власи ако суштествено се оддадени на овчарски живот со номадски обичаи. — Во некои центри се наоѓаат исто така племиња на Цигани но овие овдека, како и во Македонија, ги запазуваат нивните азиски карактери и во се поинакви од останатото месно население. Меѓутоа во оваа зона Албанија ќе може да има во целост или делумно, според одлуките кои се очекуваат од

Конференцијата на амбасадорите, територија во границите на древната отоманска каза на Корча (скицирана зелена линија). Селата на оваа оспорувана територија, кои не се муслимански, се македонски, и то ест, одејќи од северо-запад кон југо-исток, следните: Љубаништа, Коњско, Безмиште, Горица, Гломбочани, Сулим (?), Пустец, Лаитиза, Грновха (?), Рохово (?), Граждено, Цера, Орехово (?), Врник (?), Лабаница (?), Костонец (?), Пеликат (?) и Сливница.

в) Од планината Грамос до Крфскиот канал, каде границата беше востановена во 1913 год., и сега е подобро прецизирана и внатре во нејзините рамки единствено неалбанско население е грчкото и романското.

Во карактеризирањето на овие села намерно се служев со апелативот Македонци и не Бугари, бидејќи насекаде, кога ги прашував луѓето за нивната националност, тие одговараа непроменливо со зборот Македонец, и кога додавав Бугарин? тие одговараа пак Македонец. — Јазикот од нив зборуван во семејството е оној, освен пренебрегливи исклучоци, единствениот кој тие го разбираат, е оној кој е познат под името на македонски дијалект, кој како што уверуваат компетентните, има некаква блискост со бугарскиот; како што има блискост со бугарскиот народ. — Но дали станува збор за вистински Бугари, не е лесно да се изјасни.

Преминувам сега на одговор на прашањата формулирани во однос на овие села, кои сите се од мене посетени.

1. Бројот на куќите за секое село (потцртани со црвено на скицата) е приближен и е следниот (оној на населението не е можно да се присобере):

Љубаништа	15 куќи	— македонски селани кои ги обработуваат чифлиците на албанските бегови
Коњско	7 куќи	— бедно село на западниот брег
Безмиште	40 куќи	— на Преспанското Езеро населени
Горица	30 куќи	— "
Гломбочани	32 куќи	— од македонски селани кои во
Сулим	30 куќи	— мнозинство работаат на имотите
Пустец	50 куќи	— на албанските бегови, а во
Лаитиза	10 куќи	— дел на сопствена земја
Грновха	10 куќи	—
		Во основа македонски села, но каде училиштата и грчкото влијание
Рохово	53 куќи	— имало значително влијание. За да ги
Граждено	55 куќи	— направи такви да се чувствуваат како Грци
Цера	10 куќи	— Бедни села од видот на осумте на
Орехово	12 куќи	— западниот брег на Преспанското Езеро.
		Албанското и грчкото влијание се

Врник	30 куќи — наложило на првобитниот македонски карактер
Лабаница	90 куќи — како и за претходните две од по-
Костонец	110 куќи — луостровот на Сува Гора,
Пеликат	73 куќи — грчкото влијание е претежно на пр-
Сливница	75 куќи — вобитната македонска основа

2) Цркви и училишта. — Црквите се, во однос на куќите мошне раскошни и видливо е настојувањето на поповите кои вршат активна југословенска или грчка пропаганда; без некои поголеми резултати, прифатливи за погоре споменатите земји. — Бугарски училишта не постојат; грчки училишта ги има во Сулим, Пустец, (од неодамна востановени) во Рохово, Граждено, Врник, Лабаница, Костонец, Пеликат, Сливница, кои постоеле во овие последните седум села уште од времето на турската доминација. — Во тоа време исто така имало и бугарски училишта, на кои Турците вешто им укажуваа помош покрај на оние грчките заради подбуждување на судири помеѓу населението; но во времето на Балканските војни беа затворени.

3) Владата и албанското население сеуште не можеле да го покажат своето однесување кон македонското население, бидејќи селото Лин само од пред пет месеци е вклучено во Албанија додека другите места сеуште се надвор.

Принципиелно, ако не ништо друго во надежта од помало зло, ова население, исклучувајќи го она погоре посоченото — грцизираното, погледот повеќе го насочува кон Албанија; еден дел од населението е разбранувано од спротивни тенденции, кои ги предизвикувале југословенските и грчките агенти ветувајќи им на нив сопственост на земјата која сега ја обработуваат за сметка на сопствениците — Албанци.¹¹

ДОКУМЕНТ БР. 2

Кралско министерство
за надворешни работи

Предмет
Бугарски села во Албанија

Телеграма бр. 236237/258

Заштитено

Кралска амбасада на Италија

Цариград

22 август 1923.

(Текст) Во врска со нотата од В.Е. со дата од 15 април од истата година бр. 4337-616 овде се доставуваат приложени добиените известувања, со посредство на Кралското прет-

¹¹ Фонд: Министерство за надворешни работи на Италија — Рим, Affari Politici — Albania, Архив на Македонија — Скопје.

ставништво во Драч, од генералот Телини кој се подготвува да се упати со Комисијата за разграничување на границите во зоната на Охридското Езеро каде се наоѓа еден поголем број бугарски села за кои споменатиот претставник на бугарската влада бара информации.

Да се спои извештајот со приложената скица.

Потпис нечитлив

ДОКУМЕНТ БР. 3

Бр. 10628/1461

Цариград 10 септември 1923

До министерот за надворешни работи — Рим

Предмет

Бугарските села во Албанија

Како надоврзување на мојот извештај бр. 4337/616 од 15 април истата година и телеграмата бр. 236237/258 од 22 август истата година на горенаведеното министерство, имам чест да ја информирам Вашата Екселенција дека со посредство на кралскиот воен аташе, му ги соопштив на генералот Марков информациите од него барани околу бугарските села на албанската територија.

Сигнатура: KS XXI — кутија, V, buste 712, Предмет I.

Според инструкциите испратени на него од моја страна, кралскиот воен аташе му ги соопштил усно информациите за кои што станува збор со цел да се спречи да му се остави на генералот Марков копија или извадоци од документите испратени до мене од гореспоменатото министерство. Исто така поставил забелешка дека селата за кои споменатиот генерал се интересира се, и така биваат наречени од самите нивни жители, „македонски“ и не бугарски.

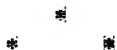
Со длабоко почитување
Висок Комесар
Потпис нечиток¹³

На крајот треба да се спомене дека другите членови на Комисијата за разграничување што работела на самото место различноста во јазикот на месното население не ја забележуваа или свесно не сакаа да ја забележат. Најчесто, јазикот

¹² Ibidem, предмет II.

¹³ Ibid., предмет III.

на македонското население тие го квалификуваа како „српски“ или „бугарски“, па во тој контекст менуваа и искривоколчуваа и некои историски факти.

Создавањето на новата европска држава Албанија отвори за разрешување низа прашања. Тука пред сè станува збор за разрешување на прашањето на нејзините граници кон Црна Гора, Србија и Грција. На конференцијата на амбасадорите во Лондон во 1913 год. беа формирани две меѓународни комисији од претставниците на шесте големи сили во секоја, што имаа задача да извршат дефинитивно разграничување со Албанија. Првата комисија имаше за задача да го изврши разграничувањето од устието на Бојана до Охридското Езеро, а втората од Охридското Езеро до морето. Учеството на Италија беше активно во востанувањето на албанските граници предвидени со протоколот од Лондон од 1913 год. Меѓутоа Првата светска војна ги потисна на спореден колосек сите судири, недоразбирања и сплетки околу границите на Албанија. По завршувањето на војната големите сили и натаму се однесуваа кон албанскиот простор како кон средство за измирување на обврските за италијанските ангажмани за време на војната, но и спрема соседните земји. И со приемот на Албанија во Друштвото на народите, нејзините граници не беа прецизно дефинирани ниту докрај одбележани на самиот терен. Врз основа на Резолуцијата од 2 октомври 1921 год. Конференцијата на амбасадорите, на седницата одржана во Париз на 9 ноември 1921 година, донесе своја одлука во која се утврдени некои основни принципи за натамошната работа во разграничувањето со Албанија и во основни црти ја одредува идната граница спрема Албанија. Повеќето од членовите на формираната комисија за разграничување тврдеа дека населението во спорниот регион и населбите што го опкружуваат манастирот Свети Наум зборува албански или српски, односно бугарски. Само италијанскиот член во оваа комисија генералот Телини исправно констатира дека населението и околните села предимно зборуваат македонски, а по некој и албански, додека тврдењата дека населението зборува српски или бугарски се плод на непознавањето на фактичката состојба. Тој тоа го потврдува и во своето писмено мислење на седницата на споменатата Комисија. Тоа се потврдува и од содржината на приложените документи во кои се нагласува дека станува збор за македонски а не бугарски села.

L'ITALIE ET LA QUESTION DES VILLAGES MACÉDONIENS
EN ALBANIE AU COURS DE SA DÉLIMITATION AVEC
LA YOUGOSLAVIE

Résumé

La création d'un État européen nouveau, l'Albanie, mit à l'ordre de jour la solution de toute une série de questions. Il s'agit surtout de sa délimitation avec le Monténégro, la Serbie et la Grèce. En base de la Résolution du 2 octobre 1921, la Conférence des Ambassadeurs (qui a eu lieu le 9 novembre 1921) définit le cadre général des frontières avec l'Albanie. A la différence de la majorité des membres de la Commission pour la délimitation qui prétendaient que la population de la région discutable et des lieux habités dans les environs du monastère St Naum parlât l'albanais ou le serbe ou le bulgare, le membre italien de la dite Commission, le général Tellini, constatait correctement que la population et les villages environnants parlaient généralement la langue macédonienne et quelques uns l'albanais.